

S. XVIII
1707
(23)

ORATIO

de

LINGUÆ GRÆCÆ PERDISCENDÆ

UTILITATE ET FACILITATE

HABITA

IN REGIA UNIVERSITATE VALENTINA

XV. KAL. NOV. ANNI M.DCCC.XXVIII.

A JOSEPHO CASTELLET

e Societate Jesu.

VALENTINÆ EDETANORUM:
IN OFFICINA BENEDICTI MONFORT,
ANNO M.DCCC.XXIX.

Cum in superiore studiorum curriculo Juventutem Valentinam Græcis ac Latinis litteris informandi munus mihi fuisset injunctum, magno sine dolore videre non potui, quanto animorum fastidio, quanto potius dicam odio, præclarissimam illam græcanicam linguam nostrarum Divi Pauli Scholarum auditores condiscabant. Ita enim præjudiciis eorum animi in hoc studii genus arrepti erant, atque aversi ex iis, quæ à quibusdam falso autumantibus audiverant, ut neque auctoritas Magistrorum dissuadere conantium, neque rationes et argumenta ab ipsis opportune allata, à pernicioso hoc errore dimovere possent. Ego quidem non semel, hujus præclaræ linguæ subsidia ad severiores disciplinas, ut par est, delibandas opportuna simul et necessaria esse ostendens, nonnullorum voces audivi, qui vel omnigenæ utilitatis expertem illam, vel difficillimam conjicientes, minime expetendam esse susurrabant. Atque adeo in dies illorum præjudicata opinio crescebat, ut quos ad hanc linguam excolendam necessarios labores libenter antea susceperant, jam jam deterriti nonnulli recusare conarentur. Itaque, Auditores amplissimi, ne alienum vobis videatur, si in hac vestra hominum litteratissimorum frequentia, qui et exquisitissimis scientiarum quæstionibus mentes vestras enutrire, et elegantissimo stilo aures recreare assuevistis; non id ego argumenti genus sumam, quod et nobilitate, et splendore audientiam sibi faceret, vobisque omnibus gratam ac jucundam auscultandi præberet

materiam. Quinimo de illius linguae studio verba faciam, quam pauci excolunt, rari callent; plurimi vero aut negligunt, aut contemnunt. Attamen nonnumquam egregia alicujus rei praestantia, non ex aestimatione aut despectione, quam aliquo vel tempore, vel loco apud homines consecuta fuerit, judicanda. Aliquando enim vitia effleruntur, depriuntur virtutes. Sed nemo sanae mentis dixerit illa magni, has parvi esse faciendas. Qua de causa nec oblivione, cui apud nos haec lingua eruditissima pene data est, nec praepudicio, quo aliqui fortasse astantium sint imbuti, deterritus, praestantissimae linguae graecae perdiscendae utilitatem et facilitatem vobis demonstraturus accedo: maximos inde atque uberrimos rem litterariam fructus sperans capturam, si falsam opinionem, quae apud plurimos in dedecus Academiarum invaluit, argumentorum vi, pondereque rationum aut minuere, aut tollere fuerim assecutus. Quod me, si vestra, qua praediti estis comitate, prosequimini, exsecuturum confido.

Mihi in mentem revocanti multitudinem artium, et scientiarum splendorem, quibus praclarissima Graecia olim effulsit, atque enituit, et recentiores disciplinas, quae magis in pretio sunt ac deliciis, a pulcherrima illa Athenarum arce suam deducere originem historiarum monumentis comperienti, cernere tunc videor rem litterariam universam, veluti feracem agrum ac luxuriantem, qui uberrimas segetes, arbusta frondosa, et plantaria selecta ferens, omnem fertilitatem et copiam uni refert acceptam scaturigini, cujus aquae perennes eum longe, lateque irrigant atque fecundant. Haec omni doctrinarum cultura florentissima gens Architecturam, Picturam, Sculpturam, Musicam ex-

coluit, docuit, perpolivit. Haec Mathesim, haec Philosophiam universam et magni habuit, et firmo pede ejus adyta penetravit. Haec morigerandi cives normam instituit, Medicinam in lucem revocavit, Eloquentiam et Poësim ad perfectionis fastigium perduxit. Haec denique omnis elegantis animorum informationis summa cum laude magistra evasit, et veluti sol splendens diffudit lumen cognitionum suarum per omnes terrarum orbis nationes. Sed, o miseram rerum humanarum conditionem! o fatalem firmioris, etiam ac solidioris Reipublicae vicissitudinem! o vim belli pertimescendam, quae vel remotissimas regiones adoritur! Cecidit Graecia: imperium ejus infractum, deturbatum, eversum: auctoritas coarctata fuit, et restricta. Sed, quod instar portenti est, ejus sapientia nec deturbata est, nec coarctata, nec restricta. Postquam enim capta sexto urbis conditae saeculo ferum cepit victorem, in agreste Latium artes intulit optimas. Romani, qui ad haec usque tempora barbari fuerunt et rudes, mollire primum animos, et feritatem deponere coeperunt. Cum vero se graecis Scriptoribus legendis et imitandis dedissent, et asperitatem latinae linguae mitigarunt, et leniorem, amplioremque effecerunt. Sic prosperis fortunae ventis rei litterariae mercem praetervehebant, cum Terentius reliquam incompti latini sermonis duritiem, graeci elegantia, lepore, ac suavitate commutavit. Quid vero dicam de toto temporis decursu a Terentio ad Ciceronis usque aetatem delapso, quo Romani tam acri, inflammatoque studio graecis litteris incubuerunt? Videte Romanos vehementi, quo flagrabant, desiderio perdiscendi incensos, arduum iter in Graeciam arripientes. Videte Romanos humaniorum

litterarum expertes, tamquam parvulos et ignaros, Græcorum scholas summa aviditate frequentantes. Videte Romanos magna scientiarum supellectile onustos, Romam immenso civium suorum plausu maximoque rei litterariæ emolumento lætissimos redeuntes: quos inter vel saltem numerare velim Scipiones, Lælios, Furios, Nigidios, Varrones, Pisones, Brutos, Cicerones, Torquatos, Velejos, Atticos, quos Græcia informavit, atque celeberrimos effecit.

Sed nemini vestrum supervacaneum hujus locupletissimæ linguæ studium videatur, postquam Romani, omniumque ætatum scriptores egregias, selectioresque Græcorum cognitiones hauserunt, monumentisque suis consignarunt. Quænam vero ars, quænam scientia est, ad quam hæc lingua non summopere conferat? Numquid illa mirabilis, omniumque præstantissima scientia, quæ sacra dicitur Theologia? Vos alloquor, hujus eximie, divinæque scientiæ cultores, qui etsi Vulgatam Versionem ut veri, piique Catholici plurimi facitis, eamque certam fidei, morumque regulam ab œcumenico Tridentino Concilio propositam et habetis, et propugnatis; non tamen inficias ibitis sanctam illam Synodum omnibus optionem dedisse, ut sacros fontes adirent, purosque latices ex ipsis peterent. Quinimo linguæ græcæ notitiam ad genuinum sæpe sensum, segniori Theologo abditum, rimandum, et ad veritatem, ex ipso excerptam, asserendam, cunctamque Religionem, hæreticorum fallaciis exagitam, tuendam, longe sane utilissimam esse fatibimini, his præsertim temporibus, quibus heterodoxis ad exemplaria græca provocare solemne est. Quanto enim perfidi Catholicæ Religionis hos-

tes linguæ hujus cognitionem sibi vindicantes, ea ad sanctissima veræ fidei monumenta depravanda insolentius abutuntur; tanto nos acrius orthodoxos in ejusdem intelligentiam oportet incumbere, ut eorum arma in ipsorum perniciem convertamus. Pudeat igitur nos remissiores ad veritatem illustrandam, quam hæreticos ad eam obscurandam esse videri. Sed quamvis in his locis Dei providentia constituti simus, ubi nulla cum acatholicis disputandi occasio, nulla verbalis contentio; tamen hujus linguæ peritia facem præfert clarissimam, ut plures simul catholicos, qui aliquando in prototypis sunt sensus, accipiamus, ut innatam proprietatem, magnamque emphasim græcarum dictionum, quas sermo latinus reddere non valet, explicemus, ut phrases et proverbia hujus idiomatis propria calleamus, ut ea quæ latine minus aperte translata sunt, intelligamus, ut amphibologias denique latini sermonis evitemus, et menda corrigamus. Si vero œcumenica Concilia ad disciplinæ scita sunt viro Theologo perpendenda, si Sanctorum Patrum scripta suo pondere destringenda, si argumenta veterum historiarum ex monumentis Græcorum enucleanda, si orationes demum Basili, Chrysostomi, Gregorii aurium judicio ponderandæ; quid congruentius, quid aptius, quid præstabilius græcæ linguæ cognitione inveniri potest?

Quid vero ad jus civile expediat, vos qui adestis, peritissimi hujusce rei viri, judicate. Vulgata Novellarum Justiniani Imperatoris versio latina barbaro quidem stilo facta, græca vocabula, quibus nulla interdum adjicitur significatio, in scriptoribus inspersa, phrases græcæ, quibus sca- tent interpretum opera, et nonnulla græco sermo-

ne exarata, nonne supervacaneam et injucundam reddent hujus linguae cognitionem? Illius auxilio destitutos nullos Antonios Augustinos Hispanienses, nullos Budaeos, nullos Cujacios, nullos Fabros nullos denique juris principes haberemus. Sed ne antiquos dumtaxat Jurisconsultos demiremur, magnum illum Galliae Cancellarium d' Aguescau politice sub Ludovico XIV. clarum, et scriptis, in quibus passim eruditae linguarum studium et peritia elucet, clariorem, recordamini.

Medicinae vero Alumnis longe expeditissimam ac necessariam esse convincunt tum morborum, et medicamentorum, et corporis humani partium nomina à Graecis petita; tum principis ac patris Medicinae Hypocratis opera in fonte ipso praelibanda. Quibus rationibus adducti ii, quorum fuit legem universis Academicis adhibendam condere, hujus linguae notitiam cum medicis institutionibus injungendam esse decreverunt.

Quot vero quamque praeclaros ac summos Oratores, qui ad eloquentiae metam breviter contingendam viam nobis aperiant, haec offerat lingua, longum sane esse dinumerare eorumque virtutes recensere. Egre diatur tantum eloquentissimus ille, et potentissimus humani cordis arbiter Demosthenes, quem non percelebres litteratorum hominum coetus adeuntem, sed densissimas inter silvas et opacas arbores circumductum cuncta subsidia, quae ad patriae libertatem vindicandam natura sibi parare posset, aptantem, intuemini. Ex hac arborum densa solitudine acris illa, et vehemens dicendi vis et facultas erupit, qua Philippum patriae libertatis acerrimum insidiatorem in vectus concussit, repressit, dejecit. Hinc nervosa illa dicendi copia,

et lepore condita dexteritas et peritia evassit, qua populum saepius concitatum temperavit, abjectum erexit, totamque civium voluntatem devinxit. Hinc.... Sed quid plura commemoro? Ipsum romanae facundiae Principem, eum summis laudibus extollentem, et tamquam perfectae eloquentiae exemplar proponentem, audite: *Oratorem*, ait, *et cui nihil admodum desit, Demosthenem facile disceris. Nihil acute inveniri potuit, nihil subdole, nihil versute, quod ille non viderit; nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quod fieri possit aliquid limatius; nihil contra grande, nihil concitatum, nihil ornatum, vel verborum gravitate vel sententiarum, quo quidquam esset elatius.*

Si quis vero lenium Musarum studii amantior est, is nulla mora, rectaque via tendat in Graeciam.

Graius ingenium, Graius dedit ore rotundo

Musa loqui praeter laudem nullius avari.

Hic fecundissimus ager innumeros, praestantissimosque tulit Poetas, quos duces in omni poematum genere Latinorum Principes sunt secuti, et sequi oportet eos, qui in hac re praestare studuerint. Quid aliud Virgilium principem poematis epicorum constituit, nisi quod Homerum aemulari in egregia illa et numquam satis laudanda Aeneide conatus fuerit? Quo studia Horatii spectarunt, nisi ut Cygnum Thebanum, aliosque Graecos Liricos imitaretur? Quid Pisonibus ipse commendat, nisi ut nocturna diurna manu exemplaria graeca pervolvant?

Sed ne adolescentes in Gymnasium Regii Seminarii Divi Pauli confluentes, quorum causam suscipiendam ab initio decrevi, oblivioni prorsus mandare alicui videar, nonnulla pro coronide primae

istius lucubrationis partis percurrere opportunum duxi. Qui enim Societatis Jesu *Studiorum rationi* obsecundantes simul cum institutione latina græcam conjungunt, perfectam æque latini sermonis ac græcanici intelligentiam uno, eodemque tempore sine labore assequuntur. Quinimo dimidia illa pars horæ, quæ in Scholis Sociorum Jesu vespere græcis tribuitur, exercitationis mutatione animum recreat, et ad pensa latina viam sternit. Si enim quam plurimæ latinæ dictiones a græcis trahunt etymologiam, si latini Auctores, poetæ præsertim, inflexiones græcas nonnumquam retinent, si interdum hellenismis utuntur; græca exercitatione latinam plurimum adjuvari necesse est. Quin potius perfectam latinæ linguæ peritiam ex notione græcæ pendere, quam matrem agnoscit, et a qua structuram, suavitatem, copiam, atque splendorem accepit, nemo est qui non videat.

Quibus rebus expositis inutilem arbitror neminem dicturum eam linguam, quæ latinam doctam, suavem ac facundam reddidit; quæ recentiores locupletavit; quæ artes disciplinasque tradidit; quæ scientiis inventisque omnibus vocabula subministravit; quæ tot tamque egregiis monumentis sæcula omnia illustravit; quæ demum Scriptorum omnium principes consulendos et imitandos proposuit.

Multa hactenus pro bono, utilitateque rei græcæ strenue vindicanda ex variis argumentorum fontibus hausta me percurrisse videtis; sed omnes mihi labores atque industriæ fructus perdidisse videbor, immo totius temporis jacturam facere, nisi nonnulla pro facilitate oculis adolescentium subiicienda susceperim. Brevi expediam, ut qua perspicuitate expensum a me argumentum accepistis, ea-

dem alterum dilucidandum mente assequamini.

Latinam inter ac græcam linguam tanta intercedit similitudo, et cognatio, ut quemadmodum hispanam linguam a latina præsertim originem duxisse videtis, ita latinos græcam matrem et magistræ agnovisse facile comperietis. Si enim naturam utriusque linguæ spectemus, in omnibus fere grammaticæ partibus præceptiones inter se communicare reperiemus. Ne græcas inflexiones, quarum concordiam facile quis videt, in medium afferamus, arctissimis ita vinculis nominum genera connexa sunt et conjugata, ut latinas regulas optime callentibus inutilia judicentur, atque ex omnibus pena grammaticis libris ablegentur. Hic addere non alienum esse videtur, sex tantum esse præteritorum leges apud Græcos et brevissimas, et facillimas, nullisque subjectas exceptionibus. Laborem igitur quo in generibus, et præteritis ac supinis Latinorum ediscendis insudatur, apud Græcos sublatum omnino esse videtis. In syntaxi vero tanta est convenientia græcæ constructionis cum latina, ut quos peculiare illius linguæ loquendi modos putaveris, hos fere Latini Græcos æmulati monumentis suis intexuerunt, quos hellenismos appellamus. Quis non videt latinæ quantitatis præcepta, quæ frequenter cum græcis consentiunt, græcæ prosodiæ legibus maxime consulere, cum ex septem præsertim vocalibus duas inter longas, cæteras vero plerumque inter breves referantur? Abundant præterea diphthongi, quarum quantitates notæ sunt. Quid vero dicam de pedibus, de versificandi ratione, de necessitate metrica, de licentia poetica, de figuris et speciebus metaplasmis, de patronimicis nominibus? Nonne hæc omnia non sunt Græcis cum Latinis communia?

Non deerunt tamen qui hujus sapientissimæ linguæ omnino expertes, aut rudimentorum primordiis tantummodo salutatis, et in curriculi initio defatigati terga dantes, metamque optatam contingere respuentes, urbem dicant esse inexpugnabilem. O milites in re litteraria tum ignavissimos tum stultissimos! Qui levi ac perexigua vallum rumpendi, propugnacula demoliendi, muros subvertendi difficultate deterriti, prædam, qua oppugnatione potiri, divitias, quibus affluere, dominationem, qua pollere, et bona quibus frui poterunt, non considerant. Sed quid objiciant, audiamus. Nos quidem non latet, inquit adversarii, græcanicam linguam, licet omnino pulcherrimam et venustissimam omnes sanæ mentis homines merito fateantur, multiplici tamen tamque difficili rerum varietate sparsam esse et ornatam, ut plures laboris etiam patientes deterreat, pedemque sæpius referre constringat. Quis enim, ajunt, cum in tantam verborum segetem, tam operosam vocum modorumque multitudinem, tamque diversam accentuum permutationem oculos intendat, magnam difficultatis speciem iis omnibus præ se ferre negabit, qui hæc memoria sepire, ordine vero digesta retinere contenderint? Quis non videt non unam, sed plures illis esse linguas devorandas, qui eos pervolvere studuerint græcæ linguæ auctores, quorum alios Atticorum vestigia prementes, illorum perelegantem dicendi modum fuisse persecutos, Æolicum alios, alios vero vel Doricum, vel Ionicum stilum sibi vindicasse, deprehendimus? Quod si vero in cæteras Grammaticæ partes oculos circumvolvamus, quos æstus, proh Deus immortalis! quos erroris fluctus, quas tenebras in græcis

litteris tironem experturum esse arbitramini? Sed esto sane. Et licet minime refellendos, qui ita senserint, existimem, non possum tamen quin eos aliqua ignominie nota inustos reprehendam. Perficiunt enim, ut hæc in græcos opinio crebris usurpata sermonibus magis in dies emanet, magnoque cum reipublicæ detrimento in teneros juvenum animos disseminetur. Vellem, Auditores amplissimi, ut aliquam hi homines, qui tam moleste queruntur, e tenebris educerent linguam, quæ iisdem græcæ linguæ ornamentis illustrata, jejunisque præceptorum adminiculis expedita, facillimum cunctis aditum patefaceret. Hoc vero opus, hic labor. Plures enim vidi homines, qui novi aliquid a longo sæpius temporis intervallo ab humanis oculis semotum et reconditum in meridianam lucem traducerent, qui vero novam linguam omnium rudimentorum expertem afferrent arbitror vidisse neminem. Sed ut hæc objicientibus aliquo modo occurramus, nullus dubito unica tantum barytonorum conjugatione, quæ cæteris facem præfert, memoriæ commendata, facile quemquam assecuturum, ut infinitam illam verborum varietatem dilucide pervideat, animoque singulatim complectatur. Neque tantum difficultatis, quantum dictitant, in dialectis investigandis passuros arbitror adolescentes, si unam Atticorum extitisse consideramus, quam principes aureæ ætatis oratores et poetæ in suis scriptis effuderunt. Consulite Demosthenem, perpendite Homerum, Chrysostomum, aliosque bene multos in memoriam revocate: quos omnes etsi non unam, eandemque tenuissent semper scribendi rationem, Atticorum tamen venustissimum loquendi modum in deliciis habuisse nullo negotio

animadvertetis. Quis igitur Atticam bene delibantibus in reliquis cognoscendis adhibendus est labor? quæ molestia perferenda? quod onus subeundum? Missa facio tot accentuum varietatem, quarum scientiam non tantam judico, ut hac orbata juvenes græcis fontibus appropinquare, floresque pulcherrimos huc, illuc in tot præstantissimis voluminibus sparsos colligere non valeant. Accentus enim non quid intelligendum; sed quomodo legendum sit demonstrant: non quomodo græcæ linguæ studiosus in illius reconditis sinus serpens divitias eruat occultas; sed quid temporis in legendis vocibus conterendum manifestant. Non est igitur vobis, Adolescentes optimi, tam perpolitæ linguæ studium, contemnendum, ne desides potius, et otio nimis indulgentes, quam imbecilles, difficultatibus jam jam enodatis, videamini. Quod quidem facile quis posset conficere, cum inter tantam Lexicorum præsertim Schrevelii, Hesiodi, aliorumque copiam, quæ vos undique circumstant, quæque plurimum ad verborum naturam investigandam, sensusque perscrutandos illustrant, ab hoc perutilissimo labore in alios fortasse inopportunos mentem vos transtulisse deprehendet.

Facilem, stratamque viam iis, qui cacumina montium arduo difficilique ascensu linguam græcam existimantes, studium aversantur, ostendisse confido. Quam vero facile ejus studium, quam commodum sit illis, qui latinam et græcam linguam tenaci nexu conjunctam excolere sibi suscipiunt, clarissimorum virorum duplex testimonium extra dubitationis aream constituet. Quorum primum suppeditebit noster Ludovicus Vives, vir in hac Valentina Academia præstantissimus, et in huma-

nioribus litteris diu multumque versatus, qui tertio de Disciplinis tradendis libro studium latinæ et græcæ linguæ commendans utramque conjunctam eadem opera, eodemque labore perdisci affirmat. Si quis latinæ linguæ, inquit, græcam adjunxerit ex ambabus multa reliquarum artium semina accipiet. Deinde subjungit: Et eadem opera græcam latinamque linguam cognoscet. Alterum vero testem profero Petrum Simonem Aprileum, optime de re litteraria meritum: Ad græcam, inquit, linguam quod attinet, constat apud doctissimos viros ad perfectam rerum graviorum notitiam in scientiis assequendam esse pernecessariam.... Itaque doctissimi Rhetoris Quintiliani sententiam utramque simul linguam perdiscendam sentientis, non solum prudentissimam; sed ab omnibus laborem oleumque perdere nolentibus firmiter amplectendam esse existimavi.

Multa mihi videor complexus argumenta ex præceptis Grammaticæ deprompta, ex quibus jejuna, et veluti frigida fuit oratio reddenda, ut facilitas linguæ græcæ perdiscendæ altius mente, animisque omnium defigeretur. Me longiora et valida adhuc parantem, timor quidam ingrata et injucunda orationem faciendi perterret, atque percellit. Si vero in alteratro peccandum malim videri nimis timidus quam parum prudens. Hoc tenens homines linguæ græcæ infensos mea oratiuncula conterendos vel elingues reddendos animo non præsentire non possum. Illud amplectens, summatimque argumenta nuper spensa repetens, vos tœdio fastidioque non affecturus videbar.

His ergo omnibus, optimi Adolescentes, ad auctores interpretandos expositis auxiliis atque adjumentis, hac græcarum institutionum cum latinis

convenientia, illa etiam ad disciplinas omnes perdiscendas utilitate, et ad quasdam necessitate, in græcam linguam, romanæ eloquentiæ fontem, doctarum Musarum sedem, ingenuarum cognitionum scaturiginem, clarissimorum sapientum parentem, auctorum principum genitricem, et eruditissimorum virorum delicias incumbite, gloriæ vestræ consulite, prospicite patriæ emolumento, Academiæ splendorem diligite, et litterarios curriculum eo decore prosequimini, ut exterorum admirationem devinciatis, eorumque in nos et studium et amorem incendatis, et foveatis. Vos autem hujus percelebris Academiæ Doctores præstantissimi, quibus per doctrinam, sapientiam, facundiam, et pietatem etiam in nutu residet auctoritas, qua juvenum animos in quamcumque vultis partem deflectitis, vos, inquam, pueros, adolescentulosque hortamini, ut Latinorum vestigiis inhærentes se totos græcis tradant, ut sapientissimam hanc et eruditissimam linguam omnium scientiarum et artium magistram excolentes, pristinum Valentinorum nomen retineant, paratiores ad severiores disciplinas accedant, majoresque in eis progressus faciant.

DIXI.

Imprimatur:
Ludovicus Exarque,
Univ. Rector.